

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ (*)

PROBLEM SOLVING SKILLS OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Fidan KORKUT**

ÖZET: Bu araştırma lise düzeyindeki öğrencilerin problem çözme becerilerinin düzeylerini ortaya koymak amacı ile gerçekleştirilmiştir. Normal ve süper lisede okumakta olan 239'u kız, 155'i erkek toplam 394 öğrenci ile gerçekleştirilen çalışmada veri toplamak için Problem Çözme Envanteri ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmada okul türü, yaş, cinsiyet, annenin eğitimi ve işi, babanın eğitimi ve işi, sosyal destek kaynakları olarak sınıftan konuşturulmuş, sınıftan konuşturulmuş kişiler değişkenleri incelenmiştir. Elde edilen başlıca bulgulara göre cinsiyet, okul türü, yaş, babanın işi, bireylerin sorunlarını konuştukları ve anlaşıldıkları kişilerin kimler olduğu değişkenleri problem çözme becerilerini algılamada fark yaratmaktadır. Öğrencilerin annelerinin işi, anne ve babalarının eğitimleri değişkenlerinin ise problem çözme becerilerini değerlendirmelerinde fark yaratmadığı elde edilen diğer sonuçlardır.

Anahtar Sözcükler: algılanan problem çözme becerisi, sosyal destek.

SUMMARY: In this research, perceived problem solving skill levels of high school students were examined. To collect data, Problem Solving Skills Scale and a form prepared to gather information about other variables of the program were conducted to totally 394 students, 239 of them was female and 155 was male, attending Çankaya High

School. Independent variables examined in this research are: sections of high school, age, sex, education levels of parents, occupations of parents, with whom they talk their problems, who understands them most. To analyse collected data, variance analysis and t test were used.

Keywords: perceived problem solving skills, social support.

GİRİŞ

Günlük yaşantıda aşılması gereken bazı güçlüklerle, problemlerle, engellerle karşılaşılır ve bunların aşılması için bazı problem çözme yolları denenir. İnsanların enerjilerinin ve zamanlarının çoğu problem çözme ve karar verme süreçlerine gider. Sıklıkla bu iki süreç aynı anlamı içerebilmektedir (Ivey, Ivey, Simek-Morgan 1993). Problem, hazır, anlık çözüm tepkilerimizin olmadığı herhangi bir durumken, çözüm farklı fikirler ya da olası çözümler arasında seçim yapmak eylemidir (Ramsey 1989). Problem çözme, bir sorunu çözmek için önceki yaşantılar aracılığı ile öğrenilen kuralların basit biçimde uygulanmasının ötesine giderek yeni çözüm yolları bulabilme olarak da tanımlanabilir. Problemler karşısında insanların farklı tepkileri olabilmektedir. Probleme iyi bir çözüm yolu bulmak, başka deyişle karar vermek yerine problemi görmezden gelmek, problemin kendiliğinden yok olmasını ya da çözülmesini ummak, başkalarının o problemi çözmesini beklemek, karar vermeyi ertelemek, sorumluluğu başkaları üzerine atmak gibi yolların denendiği bilinmektedir. Ancak problemlerin çoğu onları çözmek için problem sahibi harekete geçmeden yok olmaktadır. Frey, Hirschgstein ve Guzzo (2000) problem çözmeyi sosyal-duygusal yeterliklerden biri olarak ele almaktadırlar.

Bazı psikologlar etkili problem çözme yollarının belli problem alanlarına özel olduğunu savunurlarken bir grup psikolog pek çok problem

(*) Bu makale 5-7 Eylül 1996 tarihlerinde Uludağ Üniversitesinde gerçekleştirilen 3.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan poster bildirinin genişletilmiş halidir.

** Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi - Eğitim Fakültesi - Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi - Ankaralu@deu.edu.tr

alanına uygulanabilecek bazı genel problem çözme becerileri olduğunu savunurlar (Woolfolk 1993). Problem çözme, bilişsel becerilerin yanı sıra duyuşsal ve davranışsal özellikleri de içeren oldukça karmaşık bir süreçtir. Bunun yanında problem çözme, bireyin psikolojik uyumu (Hepner ve Anderson 1985) kendine güveni (Erdem ve Akman 1995), iletişim becerilerinin etkililiği ve karar verme stilleri (Hunsaker ve Alessandra 1980) ve akademik ve sosyal özsaygı (McCobe, Randi ve ark. 1999) ile yakından ilişkilidir. Bunların yanı sıra sosyal problem çözme becerilerindeki eksiklikler gençlerde saldırganlık (Dodge & Feldman 1990) davranış bozuklukları (Joffe et.al 1990) madde kullanımı (Platt, Scura & Hannon 1973) gibi sonuçlara yol açabilmektedir (Akt. Greening, 1997). Etkili olan ve olmayan problem çözme yolları yaşantılar sonucu öğrenilir. Etkili problem çözme problemin doğru tanımlanması, ilgili bilgilerin toplanması, çözüm seçeneklerinin belirlenmesi ve en uygun olan seçeneğin seçilerek uygulanması ile gerçekleşmektedir (Kuzgun 1992). Karar verme becerileri / problem çözme becerilerini 8 basamak olarak ele alan araştırmacılar da vardır. Bu basamaklar, bireyin kendisinin ve diğerlerinin duygularının farkına varması, konuyu ya da problemi tanımlaması, hedefleri belirlemesi ve seçmesi, alternatif çözümleri oluşturması, olası sonuçları gözden geçirmesi, en iyi bulunan çözümü seçmesi, hareket planını oluşturması ve engeller için son kontrolü yapması, ne olduğunun farkında olması ve gelecekte karar vermek / problem çözmek için bu bilgileri kullanması biçiminde özetlenebilir (Elias ve Weissberg 2000).

Etkili olan problem çözme yollarının günlük yaşantı içinde öğrenilmesi her zaman mümkün olmayabilir. Bu durumda profesyonellerin bu becerileri sistemli olarak öğretmeleri gerekmektedir. Bu düşünce ile hazırlanmış kapsamlı gelişimsel rehberlik programlarının pek çoğunda problem çözme becerileri yer almaktadır (Myrick 1993). Etkili problem çözme becerilerinin öğretilebileceğine ve etkili olabileceğine ilişkin pek çok çalışma vardır (Baker ve Shaw

1987; Blissett ve McGrath 1996; Farrel, Meyer ve White 2001; Mandin, Jones et.al 1997; Nelson, Golding ve ark. 1995; Sawyer, Macmullin ve ark. 1997). Bu anlamda düzenlenmiş olan bazı eğitim programları batıdaki okullarda kullanılmaktadır. Bunlara örnek olarak İkada, Tilly, Stumme, Volmer ve arkadaşlarının (1996) geliştirdiği Problem Çözme Konsültasyon Modeli, Watson ve Robinson'un (1996) geliştirmiş olduğu Doğrudan Davranışsal Konsültasyon Modeli ile Sharma, Petosa ve Vetleany (1999) tarafından geliştirilen ve etkililiği araştırmayla desteklenen sosyal bilişsel kurama (SBK) dayalı müdahale verilebilir. Bunun yanı sıra bazı videoteyp aracılığı ile öğrencilere eğitim vererek problemleri çözmeyi öğretmeyi deneyen çalışmalar da vardır (Brighthman 1998). Problem çözme becerilerini öğretmeye ve çözememekten kaynaklanan sorunlarını azaltmaya yönelik rehberlik çalışmalarının yapılabilmesi için öncelikle çalışmanın yapılacağı grubun problem çözme becerilerinin düzeyinin ortaya konması gerekmektedir. Böylece önleyici rehberlik hizmetlerinden birisi olarak problem çözme yollarının öğretilmesi için bir zemin hazırlanabilir. Bu araştırmada rehberlik hizmetlerinin en fazla gereksinim duyulduğu orta öğretim düzeyindeki öğrencilerin bazı değişkenlere göre problem çözme becerilerini nasıl algıladıkları saptanmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırmada lise öğrencilerinin problem çözme becerilerini değerlendirmelerinde fark yaratabileceği düşünülen bazı değişkenlerin etkileri survey yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Araştırma kapsamına giren bireyler: Araştırma 1994-95 öğretim yılı bahar dönemi başında Ankara'daki bir devlet lisesinde okumakta olan ve seçkisiz olarak belirlenen toplam 394 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin 206 tanesi normal kısımda, 188 tanesi yabancı dille eğitim yapan ve genel olarak süper lise olarak adlandırılan kısımda eğitim görmektedir. Araştırma kapsamına giren kız öğrenci sayısı 239, erkek öğrenci sayısı ise 155'tir.

Veri toplama araçları: Araştırmada öğrencilerin problem çözme becerilerinin düzeyini anlamak için Problem Çözme Envanteri, diğer değişkenlerle ilgili veri toplamak için Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Problem Çözme Envanteri (PÇE): Bireyin problem çözme yeteneklerini nasıl algıladığını değerlendiren bu envanter, Heppner ve Petersen (1982) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, altılı likert tipi 35 ifadeden oluşmaktadır. Türkçe'ye uyarlama, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Taylan (1990) tarafından yapılan ölçeğin güvenilirlik katsayısı testin tekrarı yöntemiyle .66 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik çalışması benzer ölçekler geçerliği ile yapılmış, geçerlik katsayısı Sürekli Kaygı Ölçeğiyle .51, Kendini Kabul Ölçeği ile -.44, olarak bulunmuştur.

Bu çalışmalar üniversite düzeyinde yapıldığı için Çankaya Lisesinde okuyan 46 öğrenci ile ölçeğin puanlanması beşli likert tipine dönüştürülerek ayrı bir güvenilirlik ve geçerlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin testin tekrarı yöntemi ile elde edilen güvenilirlik katsayısı .64 tur. Problem çözme ile sürekli arasında olumsuz ilişki olduğunu gösteren bir dizi araştırmadan (Kank,D'Zurilla ve Maydeu 1997; Nigro 1996; Prokopcokova 1992) yola çıkılarak geçerlik çalışmasında Sürekli Kaygı Ölçeği (SKO) kullanılmıştır. Son zamanlardaki çalışmalar da benzeri sonuçları göstermektedir (Bomd, Lyle, Tappe ve ark. 2002; Hough 2000). SKO ile yapılan benzer ölçekler geçerliği çalışmasında geçerlik katsayısı .53 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan puanların artması, bireylerin çözme problem çözme becerilerini daha olumsuz değerlendirdikleri anlamına gelmektedir. O nedenle SKO ile olan korelasyon katsayısı olumlu yönde çıkmaktadır.

Kişisel Bilgi Formu: Öğrencilerin cinsiyet, yaş, anne ve babalarının eğitimi, annenin çalışıp çalışmadığı, babanın işi, sorunlarını konuştukları kişiler, onları en fazla anlayan kişiler gibi özelliklerini öğrenmek amacı ile oluşturulmuş bir formdur. Babanın meslekleri açık uçlu olarak sorulmuş sonuçlar askerlik, memur-öğretmen, doktor-mühendis-avukat, serbest meslek, işçi-

kapıcı ve yaşamıyor olarak gruplanmıştır. Sorunlarını konuştukları kişilerle onları anlayan kişiler de açık uçlu olarak sorulmuş sonuçlar gruplandığında ana baba, ana baba-arkadaşlar, arkadaşlar, diğer büyükler, hiç kimse ve belirtmeyenler olarak gruplanmıştır.

Analizler : Araştırmanın verilerini değerlendirmek için para metrik istatistiklerden olan tek yönlü varyans analizi ve t testi kullanılmıştır. Analizler SYSTAT programından yararlanılarak bilgisayarda yapılmıştır.

BULGULAR, TARTIŞMA VE YORUM

Bu kısımda yapılan istatistiksel işlemler sonucu elde edilen bulgularla, bu bulguların tartışma ve yorumları sunulmuştur.

Araştırmada ele alınan değişkenlerden birisi olan cinsiyete göre PÇE'den elde edilen puanlar açısından anlamlı farkın olup olmadığını anlamak amacı ile gerçekleştirilen t testi sonuçları Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1- Kız Ve Erkek Öğrencilerin PÇE'den Elde Ettikleri Puanlara Uygulanan t Testi Sonuçları.

Değişken	n	x	s	t	p
Erkek	155	80.75	10.46	6.77	0.001
Kız	239	89.02	11.60		

Tablo 1'de de görüldüğü gibi cinsiyetler arasında problem çözme açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Ortalamalara bakıldığında kızların problem çözme becerileri ile erkeklerinkiler arasındaki fark erkeklerin lehine görülmektedir. Bu bulgu kızların daha fazla problem çözme yolları kullandıklarını (Pakaslahti ve ark. 2002) gösteren araştırma bulgusu uyuşmamaktadır. Benzer biçimde Hamilton ve Fagot'un (1988) başa çıkma yollarını kullanma açısından cinsiyetler arasında fark olmadığı araştırma bulgusu ile çelişmektedir (Akt. Kahraman 1995). Erkeklerin problem çözme becerilerini daha olumlu algılamaları kültürel değerlere, erkeklerin daha fazla problem çözücü olmalarını bekleyen sosyalleşme sürecine bağlanabilir. Lisenin normal ya da süper eğitim veren kısmında okuyan öğrenciler arasında PÇE'den elde ettik-

leri puanlar açısından anlamlı bir farkın olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan t testi sonuçları Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2- Süper ve Normal Kısımda Okuyan Öğrencilerin PÇE’den Elde Ettikleri Puanlara Uygulanan t Testi Sonuçları.

Değişken	n	x	s	t	p
Normal L.	207	78.20	10.58	3.15	0.002
Süper L.	188	81.54	11.57		

Tablo 2’de de görüldüğü gibi normal liselerle süper liseliler arasında birinci gruptakiler lehine anlamlı bir farkın olduğu sonucu elde edilmiştir. Elde edilen bulgu, bu araştırma sonuçlarına göre süper ya da normal lisede okumanın problem çözme becerilerini algılamada fark yaratmadığını göstermektedir. Bunun nedeni, süper lisede okumak için temel olan not ortalaması sisteminin standart bir yapıda olmaması ve bu nedenle seçilme ölçütlerinin de standart olmaması ile açıklanabilir. Yaş grupları açısından öğrencilerin PÇE’den elde ettikleri puanlar arasında anlamlı farkın olup olmadığını anlamak için yapılan t testi sonuçları Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3- İki Farklı Yaş Grubundaki Öğrencilerin PÇE’den Elde Ettikleri Puanlara Uygulanan t Testi Sonuçları.

Değişken	n	x	s	t	p
<-15 yaş	169	77.99	10.54	2.68	0.007
16 yaş- >	225	80.99	11.51		

Tabloda da görüldüğü gibi yaş gruplarının karşılaştırılması sonucunda yaşları daha küçük olanların lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Yaş arttıkça deneyimler sayesinde, bireylerin kendi kullandıklarının yanı sıra başkalarının kullandıkları çeşitli problem çözme stratejilerini gözlemeleri sonucu yaşı büyük olanların problem çözme becerilerini daha olumlu algılamaları beklenebilecekken daha küçük yaştakilerin bu durumda olmaları şaşırtıcıdır. Bu anlamda bu bulgu, D’Zurilla, Maydeu ve Kant’ın (1998) gençlikten orta yaşa doğru ilerledikçe problem çözme becerilerinin arttığı biçimindeki bulguları ile çelişmektedir. Ancak bu araştırmanın bulgusuyla benzer biçimde, Pakaslahti ve ar-

kadaşlarınınca (2002) yapılan bir araştırmada da 14 yaşındakilerin 17 yaşındakilere göre bazı problem çözme becerilerini daha etkili kullandıkları bulgusu edilmiştir. Bu bulgu daha küçük yaştakilerin problem çözme becerilerini gerçekçi değerlendirmedikleri için bu becerilerini olduğundan iyi olarak algıladıkları ve ölçeği buna göre doldurdukları biçiminde yorumlanabilir. Ayrıca yaş grupları arasında problem çözme becerileri açısından fark yaratacak kadar farkın olmaması da bu bulgunun nedenlerinden olabilir. Annelerin ve babaların eğitim düzeylerinin lise öğrencilerinin PÇE’den elde ettikleri puanları etkileyip etkilemediğini anlamak üzere yapılan varyans analizlerinin sonuçlarına göre annelerinin ve babalarının eğitim düzeylerinin ne olduğu lise öğrencilerinin PÇE’den elde ettikleri puanlarda fark yaratmamaktadır. Elde edilen bu sonuçlar, çocukları için problem çözme yolları açısından model olan anne ve babanın aldığı eğitimlerin gençlerin problem çözme becerilerini algılamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark yaratmadığı biçiminde yorumlanabilir. Annelerinin işlerinin lise öğrencilerinin PÇE’den elde ettikleri puanları etkileyip etkilemediğini anlamak üzere yapılan varyans analizi sonuçlarına göre, annelerinin işleri lise öğrencilerinin problem çözme becerilerini değerlendirmede fark yaratmamaktadır. Bu konudaki tablolar yer darlığı nedeniyle ile bu raporda sunulmamıştır.

Babalarının işleri farklı olan lise öğrencilerinin PÇE’den elde ettikleri puanlara uygulanan varyans analizi sonuçları Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4- Babalarının İşleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin PÇE’den Elde Ettikleri Puanlara Uygulanan Varyans Analizi Sonuçları.

Kaynak	kt	sd	ko	F	p
Grup arası	241.53	5	43.99	2.81	0.01
Grup içi	38395.2	388	122.4		

kt: kareler toplamı **ko:** kareler ortalaması

Tablo 4’de görüldüğü gibi yapılan varyans analizi sonuçları babalarının işlerinin lise öğ-

rencilerinin problem çözme becerilerini değerlendirmede fark yarattığını göstermektedir. Bu bulgu, mesleklerine bağlı olarak cvde sorun çözücü rolü üstlenenlerin babalar olduğu ve böylece model olabildikleri biçiminde yorumlanabilir. Hangi işleri yapan babaların çocuklarının problem çözme becerilerinin farklı olduğunu anlamak amacı ile yapılan toplam onbeş t testi sonucundan sadece anlamlı olanlar Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5- Babalarının İşleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin PÇE'den Elde Ettikleri Puanlara Uygulanan t Testi Sonuçları

Değişken	n	x	s	t	p
Asker	58	83.17	9.74	3.62	.005
Serbest	103	77.26	10.41	2.62	.01
Asker	58	83.17	9.74		
İşçi-Kapıcı	39	77.07	12.14	2.34	.02
Mem-Öğr.	94	80.77	10.71		
Serbest	103	77.2	10.41	1.66	.05
Dr-Müh-Av	63	80.34	12.27		
Serbest	103	77.26	10.41		

Tablo 5'de de görüldüğü gibi babalarının meslekleri farklı olan bazı gruplar arasında problem çözme becerilerini algılama açısından anlamlı farklar bulunmuştur. Babaları serbest olarak çalışan gençler sahip oldukları problem çözme becerilerini babaları askerlik, memuriyet, öğretmenlik, avukatlık, hekimlik, mühendislik gibi mesleklerle uğraşan gençlerle karşılaştırıldıklarında daha olumlu olarak algılama eğiliminde oldukları bulunmuştur. Serbest meslek sahibi olan babaların ticaret yaşamı ile uğraşırken beklenmedik, farklı sorunlarla karşılaştıkları ve değişken olan bu sorunlara çözüm bulma konusunda daha deneyimli ve yaratıcı oldukları düşünülebilir. Bu durumda elde edilen sonuçlar çocuklarına da problem çözme konusunda örnek olabildikleri biçimde yorumlanabilir. Bulguların şaşırtıcı yanı, gerektirdiği eğitimleri fazla olan mesleklerde çalışan babalara sahip gençlerin problem çözme becerilerine fazla güvenmemeleridir. Babaları işçi-kapıcı olan gençlerin, babaları asker olanlarla karşılaştırıldıklarında prob-

lem çözme becerilerini daha olumlu olarak algılama eğiliminde olmaları da elde edilen şaşırtıcı bulgulardan birisidir. Bu bulgu ülkemizde bazı ekonomik ve sosyal zorluklar içinde yaşayan işçi ve kapıcıların farklı yaşam durumları ile başa çıkmada pratik çözüm yolları bulabildikleri ve bu anlamda çocuklarına model oldukları biçiminde yorumlanabilir. Bunun yanı sıra askerliğin tüm işleyişinin bazı kurallar çerçevesinde olması, sorunların da o çerçeveye dayalı olarak çözülmeye çalışılması babaları asker olan gençlerin buldukları çözüm yollarına fazla güvenmelerine yol açmış olabilir. Sorunlarını anlayan kişilerin farklı olduğu lise öğrencilerinin PÇE'den elde ettikleri puanları etkileyip etkilemediğini anlamak üzere yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur. Tabloda da görüldüğü gibi lise öğrencilerinin sorunlarını anlayan kişilerin farklı olması problem çözme becerilerini algılamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yaratmaktadır.

Tablo 6-Sorunlarını Anlayan Kişilerin Farklı Olduğu Lise Öğrencilerinin PÇE'den Elde Ettikleri Puanlara Uygulanan Varyans Analizi Sonuçları.

Kaynak	kt	Sd	ko	F	p
Grup arası	2191.39	5	438.3	3.61	03
Grup içi	47024.04	388	121.2		

kt: kareler toplamı ko: kareler ortalaması

Farkın hangi gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını bulmak amacı ile yapılan toplam onbeş t testi sonucundan sadece anlamlı olanlar Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Sorunlarını Anlayan Kişilerin Farklı Olduğu Lise Öğrencilerinin PÇE'den Elde Ettikleri Puanlara Uygulanan t Testi Sonuçları.

Değişken	n	x	s	t	p
Anne baba	148	82.30	10.41	2.22	.02
Ana baba+ark	108	79.35	10.97	3.33	.01
Anne baba	148	82.30	10.41		
Arkadaşlar	83	77.19	11.75	2.39	.02
Anne baba	148	82.30	10.41		
Diğer büyük.	44	77.90	10.92		

Tablodaki sonuçlar gözden geçirildiğinde sınıklarını en fazla anlayan kişilerin ana babala-

rı ve arkadaşları olduğunu düşünen gençlerin, kendilerini en fazla ana babalarının anladığını düşünenlerle karşılaştırıldıklarında problem çözme becerilerini daha olumlu olarak algıladıkları görülmektedir. Benzer biçimde arkadaşları tarafından ve diğer büyüklerce anlaşıldıklarını düşünenlerin problem çözme becerilerini, ana babalarının kendilerini daha iyi anladıklarını düşünenlerden daha olumlu olarak değerlendirmektedirler. Bu durum hem arkadaşları hem de daha deneyimli olan yetişkinler tarafından anlaşıldıklarını hissetmenin gençlerin problem çözme becerilerini daha olumlu algılamalarına yol açtığı biçiminde yorumlanabilir. Bir diğer bulgu da arkadaşları tarafından anlaşıldıklarını hisseden gençlerin ana babaları tarafından anlaşıldıklarını hissedenlerle karşılaştırıldıklarında problem çözme becerilerine de daha fazla güvendikleri biçimindedir. Ergenlik döneminin bir özelliği olarak yaşlıları tarafından kabul edildiğini, anlaşıldığını hissetmek çok önemli bir özelliktir (Kılıçcı 1989; Ataç 1991; Erden ve Akman 1995). Gençlerin, benzeri sıkıntıları olan yaşlılarının problem çözme yollarını daha fazla tercih etme eğiliminde olabilecekleri düşüncesinden hareketle bu bulgu önceki bilgilerle çelişmektedir.

Sorunlarıyla ilgili olarak en fazla konuştuğu kişilerin farklı olduğu lise öğrencilerinin PÇE'den elde ettikleri etkileyip etkilemediğini anlamak üzere yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8- Sorunlarını Konuştuğu Kişilerin Farklı Olduğu Lise Öğrencilerinin PÇE'den Elde Ettikleri Puanlara Uygulanan Varyans Analizi Sonuçları.

Kaynak	kt	sd	ko	F'	p
Gruplar arası	2456.63	5	491.32	4.07	0.001
Grup içi	46758.79	388	120.51		

kt: kareler toplamı ko: kareler ortalaması

Tablo 8'de sunulan sonuçlara göre lise öğrencilerinin sorunlarını konuştukları kişilerin kimler olduğu PÇE'den elde ettikleri puanlarda fark yaratmaktadır. Bu sonuçun hangi gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını anlamak

amacı ile yapılan toplam onbeş t testi sonucundan sadece anlamlı olanlar Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9- Sorunlarını Konuştukları Kişilerin Farklı Olduğu Lise Öğrencilerinin PÇE'den Elde Ettikleri Puanlara Uygulanan t Testi Sonuçları.

Değişken	n	x	s	t	p
Ana baba	116	80.67	9.83	2.89	0.01
Arkadaşlar	105	76.62	10.92	3.95	0.01
Ana baba+ark.	88	82.87	11.00		
Arkadaşlar	105	76.62	10.92	1.87	0.05
Ana baba+ark.	88	82.87	11.00		
Diğer büyükler	61	79.34	11.64		

Tabloda da görüldüğü gibi sorunlarını arkadaşlarıyla konuşan gençlerin problem çözme becerilerini ana babalarıyla konuşanlara göre daha iyi olarak algılamaktadırlar. Önceki bulguda olduğu gibi gençlerin o dönemdeki ait olma, kabul edilme gereksiniminin yüksekliği nedeniyle (Kılıçcı 1989; Erden ve Akman 1995) arkadaşları ile sorunların konuşulabilmesi gençler için son derecede anlamlı sonuçlar yaratabilmektedir. Benzer biçimde sorunlarını en fazla arkadaşlarıyla paylaşabilen gençler problem çözme düzeylerini, sorunlarını hem ana babaları hem de arkadaşlarıyla paylaşanlara göre daha iyi durumda algılamaktadırlar. Şaşırtıcı olan bir bulgu da sorunlarını diğer büyüklerle paylaşanlar gençlerin, sorunlarını hem ana babaları hem de arkadaşlarıyla paylaşanlara göre daha iyi durumda algılamalarıdır. ana baba ve arkadaşlar dışındaki yakın hissedilen abla, ağabey, amca, teyze gibi büyükler hem ana baba gibi kuralcı hem de de arkadaşlar kadar deneyimsiz olmamaları nedeniyle tercih ediliyor olabilirler. Bunun yanı sıra tek başına diğer büyüklerle konuşma girişimleri bile problem çözme becerileri repertuarlarını genişletmek isteğinin bir göstergesi olarak ele alınabilir. Bu bulgu, ana babaların yanı sıra gençlik döneminde büyük rolü olan arkadaşlarla ve diğer büyüklerle sorunları konuşabilmenin gençlerin kendilerini daha sorun çözücü olarak algılamalarında olumlu etkiye sahip olduğu biçiminde yorumlanabilir. Sorunlarını konu-

şabileceği birilerinin varlığı bile anlamlı sosyal destek kaynaklarının olduğunu göstermektedir. Yapılan bazı çalışmalar herhangi sıkıntılı bir durumda dıştan gelen desteğin bireyin bu durumla baş etmesini kolaylaştırdığını göstermektedir (Rook 1984, Akt. Kahraman 1995).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Lise öğrencilerinin problem çözme becerilerini değerlendirme düzeylerini ortaya koymaya çalışan bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre cinsiyet, okul türü, yaş, babanın işi, bireyin sorunlarını konuştukları ve anlaşıldıkları kişilerin kimler olduğu değişkenleri problem çözme becerilerini değerlendirmede fark yaratmaktadır. Öğrencilerin annelerinin işi, anne ve babalarının eğitimleri değişkenlerinin ise problem çözme becerilerini değerlendirmelerinde fark yaratmadığı elde edilen diğer sonuçlardır.

Bu bulgular ışığında yapılabilecek araştırma ve uygulamalarla ilgili olarak şu öneriler sunulabilir. Bu konuda daha sonra yapılabilecek çalışmalar konusundaki öneri denetim odağı, etkili olarak davranma, stres düzeyi gibi kişilik özellikleri ile problem çözme becerileri arasındaki farka bakılması olabilir. Öncelikli olarak okulların rehberlik servislerinde önleyicilik işlevinin bir gereği olarak, problem çözme becerilerinin öğretilmesi etkili olabilir. Bu konuda yapılmış çalışmalar da bunu göstermektedir (Farrel, Meyer ve White 2001; Sawyer, Macmullin ve ark. 1997). Önleyici rehberlik çalışmalarının bilişsel ve davranışsal yaklaşımları arasında strese karşı pasif-kaçınmacı tepkiler verilmesini önlemek amacı ile sosyal problem çözme eğitimleri ve kendini etkili olarak ortaya koyma eğitimleri yer almaktadır (Baker ve Shaw 1987). Okulların rehberlik servisleri bu konuda programlar hazırlayarak ya da hazır olan bazı programlardan yararlanarak etkili çalışmalar yapabilirler. Bu konuda hazırlanmış olan bazı programlar Milli Eğitim Bakanlığı aracılığı ile rehber uzmanlara tanıtılabilir.

Araştırmada elde edilen bulgulardan birisi, arkadaşlarının yanı sıra ana babalarının kendile-

rini daha iyi anladığını düşünen gençlerin problem çözme becerilerinin daha iyi olduğu biçimindedir. Ana babaların gençlerin yaşamlarındaki bu büyük yeri, ana babaların etkililiğini artırıcı çalışmaların önemini vurgulayıcıdır. Üniversitelerin öncülüğünde ya da uzmanların açtığı bazı psikolojik yardım merkezlerinde ana baba eğitimi ile ilgili programlar yaygınlaştırılabilir. Bu konuda Sağlık Bakanlığı'nın küçük yerleşim birimlerine kadar yayılmış olan ana-çocuk sağlığı, sağlık ocağı gibi hizmet veren kurumlardan yararlanılabilir. Yerel yönetimler de bu konuda sorumluluk alabilirler. Okul sistemi içinde, yaşlıların önemi nedeniyle iletişim becerileri görece daha iyi olan ergenlerin ayrı bir eğitim verilerek yaşlılarını daha iyi anlayabilecekleri becerilerle donatılmasına dayalı olan akran danışmanlığı sistemine ağırlık verilebilir. Ayrıca her cinsiyete problem çözme ile ilgili eğitimlerin verilmesi gerekli iken bu araştırma sonucuna göre kız öğrencilerinin problem çözme becerilerini daha olumlu algılamalarına yönelik çalışmalar da yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ataç F: (1991). *İnsan yaşamında psikolojik gelişim*. Beta Yayın Dağıtım A.Ş. İstanbul.
- Baker S.B. Shaw M.C.(1987). *Improving counseling through primary prevention*. Ohio: Merrill Publishing Company. A Bell & Howell Company.
- Blissett S.E. & Mcgrath R.E. (1996). "The relationship between creativity & interpersonal problem solving skills in adults." *Journal of Creative Behavior*. 30(3);173-182.
- Bond D.S., Lyle R.M. Tappe M.K. Et al. (2002). "Moderate aerobic exercise, T'ai Chi, and social problem solving ability in relation to psychological stress" *International Journal of Stress Management* 9 (4); 329-343
- Brightman, Marcia Kelly (1998) "Bear teaches problem solving skills and anger management" *School Library Journal* 44 (8) 66-67
- D'Zurilla T.J., Maydeu O.A., Kant G.L.(1998). "Age and gender differences in social problem solving ability" *Personality and Individual Differences* 25 (2) 241-252

- Elias M.J., Weissberg R.P. (2000). "Primary prevention: educational approaches to enhance social and emotional learning." *The Journal of School Health* 70(5) 186-190
- Erden M. Ve Akman Y.(1985). *Eğitim psikolojisi: Gelişim, öğrenme, öğretme*. Arkadaş Yayınları.
- Farrel A.D., Meyer A.L., White K.S. (2001). "Evaluating RIPP: A school based prevention program for reducing violence among urban adolescents" *Journal of Clinical Child Psychology* 30 (4) 451-463.
- Frey K.S. Hirschstein M.K. Guzzo B.A. (2000). "Second step: preventing aggression by promoting social competence" *Journal of Emotional and Behavioral Disorders* 8(2) 102-112
- Greening, Leileni (1997). "Adolescent stealers' and nonstealers' social problem solving skills". *Adolescence* 32,51-55
- Hepner P.P.& Anderson W.P. (1985). "The relationship between problem solving self-appraisal & psychological adjustment." *Cognitive Therapy and Research*. 4. 415-427.
- Hough J.A. (2000). "Negative life events, problems, problem solving and affective symptoms: A exploratory analysis. *Dissertation Abstract International Section-B: The Science and Engineering*, 61(5-B) 2762.
- Hunsaker P.L., Alessandra A.J. (1980). *The art of managing people*. Prentice Hall Inc.Englewood Cliffs New Jersey .
- Ikeda M.J.; Tilly W.D.; Stumme J. Et.al. (1996). "Agency-wide implementation of problem solving consultation: foundations, current implementation & future directions." *School Psychology Quarterly*. 11(3); 228-243.
- Ivey A.F., Ivey M.B., Simek-Morgan L. (1993). *Counseling and psychotherapy: A multicultural perspective*, 3.rd Ed. Allyn and Bacon
- Kahraman, S. (1995). "Cinsiyetleri, yalnızlık, başarı ve sınıf düzeyleri farklı yatılı olan ve olmayan meslek lisesi öğrencilerinin stresle başa çıkma stratejilerinin incelenmesi." *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- "Kank G.L. D'Zurilla T.J., Maydeu O.A. (1997). Social problem solving as a mediator of stress-related depression and anxiety in the midde aged and elderly community resident". *Cognitive Therapy and Research* 21 (2); 73-96
- Kılıççı Y. (1989). *Okulda ruh sağlığı*. Şafak Ofset Tipo Matbaacılık
- Kuzgun, Y. (1992). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. ÖSYM Yayınları Ankara.
- Mandin H.; Jones A.; Woloschuck Wittfogel. Et. Al. (1997). "Helping students learn to think like experts when solving clinical problems." *Academic Medicine* 72(3); 173-179.
- McCabe R., Balnkstein K.R. Mills J.S. (1999). "Interpersonal sensity and social problem solving: relations with academic and social self esteem depressive symptoms and academic performance" *Cognitive Therapy and Research* 23(6) 587-604
- Myrick R.D (1993). *Developmental guidance and counseling: A practical approaches*. 2nd Ed., Educational Media Corporation.
- Nelson L.L.; Golding N.L. Drews D.R. et al (1995). "Teaching & assesing problem solving for international conflict resolution. peace & conflict." *Journal of Peace Psychology* 1 (4); 399-415
- Nigro G (1996). "Coping strategies and anxiety in italian adolescents" *Psychological Reports* 79 (3, Pt 1) 835-839
- Pakaslahti L., Karjalainan A., Keltikongas J.L. (2002). "Relationships between adoslescent prosocial problem solving strategies, prosocial behavior and social acceptance", *International Journal of Behavioral Development* 26 (2); 137-144
- Prokopcakoca A (1992). "A probe into the relationship between emotional lability and problem solving" *Studia Psychologica* 34(3); 253- 260
- Ramsey R.F.(1989). "Effective problem solving." *The Shild & Lance*, 7 (4).
- Sawyer M.G. Mazbullin C., Graetz B, et al (1997). "Social skills training for primary school children: A one year Follow-up Study". *Journal of Paediatrics and Child Health* 33 (5) 378-383.
- Sharma M., Petosa R., Heaney C.A. (1999). "Evaluation of a brief intervention based on social cognitive theory to develop problem solving skills among sixth grade children" *Health Education and Behavior* 26 (4) 465-477
- Taylan S. (1990). "Heppner'in problem çözme envanterinin uyarlama, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Watson T.S. & Robinson S.L. (1996). "Direct behavioral consultation: An alternative to tradional behavioral consultation". *School Psycholgy Quarterly*. 11(3); 267-278.
- Woolfolk A. (1993). *Educational psychology*. Fifth Ed. Allyn and Bacon.